

## Türk eğitim tarihi çalıştayları I: 2. Maarif Şûrası ve ahlâk eğitimi [Çalıştay sonuç raporu] <sup>1</sup>

Mustafa Gündüz<sup>2</sup>  Filiz Meşeci Giorgetti<sup>3</sup>  Vehbi Baysan<sup>4</sup>   
Ayşe Aksu<sup>5</sup>  Eyüp Cücük<sup>6</sup> 

Basyuru/Submitted  
1 Kas / Nov 2024  
Kabul/Accepted  
27 Kas / Nov 2024  
Yayın/Published  
30 Kas / Nov 2024

**Öz:** Eğitim tarihi; eğitim bilimleri ve tarih disiplinlerinin kesişim noktasında yer alan, disiplinlerarası bir araştırma alanıdır. Bir bilim dalının araştırma, üretim, eğitim ve öğretim açısından gelişebilmesi ve etkili olabilmesi için kurumsal bir kimliğe sahip olması büyük önem taşımaktadır. Türkiye’de eğitim tarihi alanında yapılan araştırma ve incelemeler ile bu alanda çalışan araştırmacıların sayısının artmasına rağmen alanın kurumsallaşması için gerekli adımların atılmadığı gözlemlenmektedir. Bu gereklilikten hareketle, Türkiye’deki bir grup eğitim tarihçisinin girişimleriyle Türk Eğitim Tarihi Çalıştayları serisinin ilk adımı atılmıştır. Bu yazı, Türk Eğitim Tarihi Platformu’nun İbn Haldun Üniversitesi ev sahipliğinde 5-6 Haziran 2024 tarihlerinde düzenlediği “Türk Eğitim Tarihi Çalıştayları I: 2. Maarif Şûrası ve Ahlâk Eğitimi” başlıklı çalıştayın sonuç raporunu sunmaktadır.

**Anahtar Kelimeler:** Eğitim tarihi, Türk eğitim tarihi, eğitim tarihçiliği, 2. Maarif Şûrası, ahlak eğitimi.

**Kısa Rapor**  
*Brief Report*

**Alanyazın**  
Eğitim Bilimleri Eleştirel İnceleme Dergisi  
*CRES Journal*  
Critical Reviews in Educational Sciences  
Kasım, 5/2

## History of Turkish education workshops I: 2nd education assembly and moral education [Final report of the workshop]

**Abstract:** History of education is an interdisciplinary research field located at the intersection of educational sciences and history. It is of great importance for a discipline to have an institutional identity in order to develop and be effective in terms of research, production, education and training. Although the number of researches and studies in the field of history of education in Turkey and the number of researchers working in this field has increased, it is observed that the necessary steps for the institutionalisation of the field have not been taken. Based on this necessity, the first step of the Turkish History of Education Workshops series was taken with the initiatives of a group of historians of education in Turkey. This article focuses on the ‘Turkish History of Education Workshops I.’ organised by the Turkish History of Education Platform hosted by İbn Haldun University on 5-6 June 2024: 2nd Education Council and Moral Education’ hosted by İbn Haldun University on 5-6 June 2024.

**Keywords:** History of education, history of Turkish education, historiography of education, 2nd Education Assembly, moral education.

Gündüz, M., Meşeci-Giorgetti, Baysan, V. Aksu, A., & Cücük, E. (2024). Türk eğitim tarihi çalıştayları I: 2. Maarif Şûrası ve ahlâk eğitimi [çalıştay sonuç raporu]. *Alanyazın*, 5(2), 235-244.

**Okul Yöneticileri Derneği**  
e-ISSN: 2718-0808

<sup>1</sup> Bu makale, derginin editörleri tarafından dahili olarak gözden geçirilmiştir. / Peer review: This article has been internally reviewed by the journal’s editors.

<sup>2</sup> Prof. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, [mstgndz@gmail.com](mailto:mstgndz@gmail.com) <https://orcid.org/0000-0003-1706-9920>

<sup>3</sup> Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, [filizmeseci@gmail.com](mailto:filizmeseci@gmail.com) <https://orcid.org/0000-0002-0820-269X>

<sup>4</sup> Dr. Öğr. Üyesi, İbn Haldun Üniversitesi, [vehbi.baysan@ihu.edu.tr](mailto:vehbi.baysan@ihu.edu.tr) <https://orcid.org/0000-0001-5043-0760>

<sup>5</sup> Doç. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi, [ayse\\_aksu07@yahoo.com](mailto:ayse_aksu07@yahoo.com) <https://orcid.org/0000-0001-6088-6980>

<sup>6</sup> Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, [eyup.cucuk@iuc.edu.tr](mailto:eyup.cucuk@iuc.edu.tr) <https://orcid.org/0000-0003-2660-8009>

## Giriş

Eğitim bilimi ve tarihin kesiştiği bir kavşakta disiplinlerarası bir bilim alanı olan **eğitim tarihi araştırmaları** 20. yüzyılın başlarından itibaren yavaşça gelişmiş ve gelişmektedir. Türkiye’de eğitim tarihi, öğretmen yetiştiren okullarda Osmanlı son döneminden itibaren okutulan derslerden biridir. Eğitimin tarihine dair ilk çalışmalar da yine Osmanlı son döneminde başlatılmış, erken Cumhuriyet döneminde ilk örnekleri verilmiştir. 1960’lardan sonra ise eğitim tarihi akademik bir araştırma sahası haline gelerek kurumsallaşmaya başlamıştır. Bu tarihlere kadar Türk eğitim tarihinin temel araştırma konuları, kavramları ve metodolojisi üzerine kült sayılabilecek önemli eserlerin ortaya çıktığı söylenebilir (Gündüz, 2019)

Son elli-altmış senede Türkiye üniversitelerinde eğitim tarihinin öğretimi bakımından inişli çıkışlı bir serüven yaşandığı gözlemlenmektedir. Buna karşın, tarih, ilahiyat, siyaset bilimi gibi farklı disiplinlerin de katkı vermesiyle Cumhuriyet’in yüzüncü yılında hatırı sayılır bir eğitim tarihçi kitlesinin meydana geldiğinden bahsedilebilir (Gündüz, 2018; Cüçük ve Doğan, 2018; Şahin, 2018; Şahin vd. 2013; Somel, 2010; Ergün, 2008). Bir bilim dalının gerek araştırma ve üretim gerekse eğitim ve öğretim bakımından gelişebilmesi ve etkili olabilmesi için kurumsal kimliğe sahip olması hayati derecede önem arz etmektedir. Kurumsal kimlik ise meslektaşlar arası dayanışmayı sağlayacak bürokratik bir yapılanma, yayın yapılacak ortak platform ve periyodik toplanmalarla inşa edilebilecek bir husustur (Meşeci-Giorgetti, 2021). Doğrudan eğitim tarihi alanına has bir çerçevede yapılmamış olsa da eğitim tarihini önemli bir başlık olarak ele almak suretiyle Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitimin Felsefi, Sosyal ve Tarihi Temelleri Ana Bilim Dalı ve Eğitim Felsefesi Derneği iş birliğiyle Ankara’da 03-04 Şubat 2020 tarihlerinde gerçekleştirilen *Eğitimin Felsefi, Sosyal ve Tarihi Temelleri Çalıştayı* bu bağlamda önemli bir girişimdir (Ünder ve Aslan, 2020).

Öte yandan Türkiye’de eğitim tarihi alanındaki gerek araştırma ve incelemelerin gerekse alanda çalışanların sayısı bakımından belli bir yekûna ulaşılmasına karşın müstakil anlamda kurumsallaşma yönünde bir oluşumdan bugüne kadar mahrum olunması *Türk Eğitim Tarihi Çalıştayı*’nın düzenlenmesini zaruri kılan birincil unsurdur. Bu ihtiyaçtan hareketle öncelikle İstanbul ve yakın çevresinde meskûn eğitim tarihçilerinden müteşekkil dar kapsamlı bir akademik toplantının yapılması, eğitim tarihi camiasının kurumsallaşmasına giden yolda önemli bir başlangıç olarak düşünülmüştür.

Prof. Dr. Mustafa GÜNDÜZ, Dr. Öğr. Üyesi Vehbi BAYSAN, Prof. Dr. Filiz MEŞECİ-GIORGETTI, Doç. Dr. Ayşe AKSU ve Dr. Öğr. Üyesi Eyüp CÜÇÜK’ün girişimleriyle Şubat 2024’te başlayan Türk Eğitim Tarihi Çalıştay düzenleme çalışmalarının ilki 5-6 Haziran 2024’te İbn Haldun Üniversitesi Tarih Bölümünün himayesi ile oldukça mutena bir mekân olan Süleymaniye Salis Medresede yapıldı. Türk Eğitim Tarihi Çalıştayı’nın Osmanlı Devleti’nin en yüksek düzeyli medresesinin ders salonunda başlatılmış olması hususi bir tercih olup Türk eğitim tarihinin tarihi ve millî niteliği ile örtüşmesi bakımından son derece anlamlıdır. Bu vesile ile bu müstesna mekânda söz konusu programın gerçekleşmesini sağlayan İbn Haldun Üniversitesi Rektörlüğüne, Tarih Bölümüne ve Dr. Öğr. Üyesi Vehbi BAYSAN’a eğitim tarihçileri adına teşekkür etmek bir görevdir.

Öncelikli amaç, Türkiye’deki eğitim tarihçilerinin bir araya gelerek, kurumsal kimlik inşa etme yolunda bir faaliyet icra etmesi olsa da buna hizmet edecek anlamlı bir konunun seçilmesine de itina gösterilmiştir. Bu bakımdan Cumhuriyet dönemi eğitim pratiğimizin önemli geleneklerinden biri olan ve zamanı, konusu ve etkileri bakımından değerlerinden ayrılan 2. Maarif Şûrası ve bunun alt başlıklarından olan “ahlâk eğitimi”nin tartışılması üzerinde mutabakat sağlanmıştır. Böylece tarihin en eski dönemlerinden, eğitimin en klasik meselelerinden biri olan ahlâk eğitimi *Türk Eğitim Tarihi Çalıştayı*’ndan birincisinin konusu haline gelmiştir. Bu vesile ile hem 2. Maarif Şûrası ahlâk eğitimi hem de genelde ahlâk eğitimi üzerine son derece verimli bir tartışma ile eğitim tarihi toplantılarına girizgâh yapılmıştır.

### Çalıştay birinci günü: açılış konuşmaları

5 Haziran 2024’te İbn Haldun Üniversitesi Süleymaniye Yerleşkesi Salis Medrese’de açılış yapılan Türk Eğitim Tarihi Çalıştayı’nın açılış konuşmasını onur konuğu olarak üniversite rektörü ve sn. **Prof. Dr. Atilla ARKAN** yapmıştır. İslam felsefecisi kimliği ile sn. Arkan ilki düzenlenen Türk Eğitim Tarihi Çalıştayı’na kurumsal olarak ev sahipliği yapmaktan duyduğu memnuniyeti ifade ederek başlamıştır. Arkan, erken Cumhuriyet dönemi eğitim sistemini ve eğitim politikalarını felsefi bir bakışla yorumlayarak Osmanlı’dan Cumhuriyet’e geçişte devletin ve toplumun içinde bulunduğu siyasî, askerî, içtimai ve iktisadî güçlüklerle dikkat çekmiş; devrin meselelerinin çok boyutlu olarak ele alınmasının önemine vurgu yapmıştır. Ayrıca, eğitim ve felsefe diyalektiği ve realitesi üzerinde durarak, eğitim araştırmalarının ve bunlar içinde de tarihi ve felsefi derinliğin yeri ve önemi üzerinde durmuştur.

Türk Eğitim Tarihi Çalıştayı’nın ilk açılış konuşmasından sonra kürsüye çıkan, çalıştay düzenleyicilerinden **Prof. Dr. Mustafa GÜNDÜZ**; diğer eğitim bilimi alanlarının aksine, Türk eğitim tarihi disiplininin bugüne kadar herhangi bir kurumsal faaliyet yapamadığının altını çizmiştir. Türkiye’de hatırı sayılır bir eğitim tarihçisi kitlesinin ve buna bağlı bilimsel üretimin oluşmasına karşın organize hareket edecek bir platformun bugüne dek olmamasının bazı dezavantajlarına değinen ve bunun bir an

önce giderilmesi gerektiğini belirten Gündüz, çalıştayı bu eksikliği giderme amacına yönelik olduğunu altını çizmiştir. Türk eğitim tarihinin Türkiye’deki gelişim ve dönüşüm tarihine kısaca değinen Gündüz, eğitim bilimi araştırmaları içinde son derece önemli bir yerde duran eğitim tarihinin eğitim fakültelerinde ve öğretmen yetiştirme sistemi içinde daha ciddi ve etkili bir şekilde yer almasının gerekliliğine değinmiştir.

Türk Eğitim Tarihi Çalıştayı’nın hazırlanmasına katkı veren **Prof. Dr. Filiz MEŞECİ GIORGETTI**, eğitim tarihi araştırma alanında kurumsallaşmanın ve uluslararasılaşmanın gerekliliğine vurgu yaparak istikbalde bu yönde yapılacak girişimler için Türk Eğitim Tarihi Platformu ve platformun düzenleyeceği Türk Eğitim Tarihi Çalıştaylarının takdire şayan bir zemin oluşturduğunu ifade etmiştir. Uluslararası platformlarda söz sahibi olabilmek için öncelikle ülke içinde, yerelde birlikte hareket etmek, dernek, vakıf vb. bir kurum çatısı altında organize hareket etmek gerekliliğinin önemine işaret eden Meşeci-Giorgetti, yapılan çalıştayı bu amaca da hizmet ettiğini ve yakın gelecekte çok daha iyi noktalara çıkılacağını belirtmiştir.

Çalıştayı en iyi şekilde hazırlanmasında ve icra edilmesinde büyük katkıları olan ve onur konuğu olarak toplantıya iştirak eden, İbn Haldun Üniversitesi Tarih Bölümü Başkanı **Prof. Dr. Halil BERKTAY** da Türk Eğitim Tarihi Çalıştaylarının açılış konuşmacılarından. Berktaş, konuşmasında bir tarihçi olarak, modern Türkiye’nin inşasında eğitimin rolüne değinerek, Türkiye’nin modernleşme tecrübesini yazan tarihçilerin eğitim gibi çok önemli bir faktörü ıskaladıklarını ifade etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti’ni kuran asker, memur ve bürokrat kadronun aslında tam bir “sınıf” özelliği gösterdiğini, bu sınıfların söz konusu vasıfları elde etmek için Batı tecrübesinden farklı olarak sadece modern eğitim imkânlarını kullandıklarının altını çizen Cumhuriyet tarihçisi Berktaş, bu tecrübenin dünyanın genelindeki modernleşme tecrübelerinden de kısmen farklı olduğunu belirtmiştir. Buradan hareketle de Türkiye Cumhuriyeti’ne aslında bir tür “Eğitim Cumhuriyeti” denilebileceğini iddia ederek, modern eğitiminin Türkiye devlet ve toplumundaki önemini vurgulamıştır. Buradan hareketle de söz konusu olgunun tarihi gelişiminin incelenmesinin son derece önemli olduğunu ve söz konusu çalıştayların buna hizmet edeceğini belirtmiştir.

### Çalıştay ikinci günü: oturumlar ve müzakereler

Türk Eğitim Tarihi Çalıştaylarının birincisinin açılış ve protokol ritüelleri 5 Haziran 2024’te icra edildikten sonra, 6 Haziran 2024 Perşembe günü Türk eğitim tarihçisi ya da bu alanla yakından ilgili çalışmalar yapan davetlilerin katıldığı toplantı ve müzakere oturumu Süleymaniye Salis Medrese’de başlamıştır.

Bilindiği üzere erken Cumhuriyet dönemi Türkiye’inde 2. Dünya Savaşı yıllarına tekabül eden İsmet İnönü’nün Cumhurbaşkanlığı döneminde ahlâk eğitimi politikalarının oluşturulması/temel ilkelerinin belirlenmesi doğrultusunda 2. Maarif Şûrası ciddi ve tarihi bir rol üstlenmiştir. 15-21 Şubat 1943 tarihleri arasında Ankara’da Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde toplanan 2. Maarif Şûrası, etkisi günümüze kadar sürecek olan oldukça önemli bir çalışmaya imza atmıştır. Şûra Başkanlık Divanında Maarif Vekili Hasan Âli Yücel başkan sıfatıyla yer alırken İhsan Sungu, Rüstü Uzel ve Cemil Bırsel başkan vekilleri olarak görev almıştır. Genel raportörlük görevinde ise Faik Reşit Unat bulunmuştur. 2. Maarif Şûrası’nın ana gündem maddeleri; *okullarda ahlâk eğitiminin geliştirilmesi, anadili eğitimi çalışmalarında verimin artırılması ve tarih öğretiminin metot ve vasıtalarının incelenmesi* olarak belirlenmiş olsa da üzerinde en fazla durulan ve yoğun tartışmalara yol açan konu ahlâk eğitimi meselesi oluşturmuştur. Hatta bu önemi sebebiyle 2. Maarif Şûrası, “Ahlâk Şûrası” olarak anılmıştır.

2. Maarif Şûrası; Ana Dili, Ahlâk Eğitimi ve Tarih Eğitimi adında üç komisyon halinde çalışmalarını gerçekleştirmiştir. Ord. Prof. Dr. Akil Muhtar Özden’in başkanlığında çalışan Ahlâk Eğitimi Komisyonunda, Prof. Suut Kemal Yetkin ve Talim Terbiye Heyeti Üyesi Yunus Kazım Köni raportör olarak yer almıştır. 52 üyesi bulunan Ahlâk Eğitimi Komisyonu; biri *ahlâk ilkelerinin belirlenmesi* diğeri ise *belirlenen ilkelerin uygulanması* konusunda özel olarak iki alt komisyona ayrılmak suretiyle görevlendirilmiştir. Ahlâk Eğitimi Komisyonu; Türk ahlâkının sosyal ve kişisel prensiplerinin belirlenmesi, belirlenen prensiplerin ilk ve orta dereceli okullar ile mesleki ve teknik okullarda uygulanabilirliğini sağlayacak tedbirlerin düşünülmesi, bu tedbirlerin belli bir programa bağlanması, ortaöğretim kurumlarındaki sosyoloji ve ahlâk dersleri programının söz konusu prensipler bakımından incelenmesi, yükseköğretimde ahlâk prensiplerine bağlılığın konu edilmesi; öğrencilerin okul dışındaki davranışlarının nasıl denetlenebileceğinin incelenmesi gibi temalar üzerinde çalışmalarını sürdürmüştür. Hasan Âli Yücel direktif ve açıklamalarıyla ahlâk ilkelerinin tespit edildiği komisyonun çalışmalarında bulunmuştur. Komisyon çalışmaları neticesinde hazırlanan ahlâk eğitimi raporu 20 Şubat 1943’te genel kurulda görüşülerek kabul edilmiştir.

Türk eğitim sisteminde ahlâk eğitimi politikalarının belirlenmesi noktasında dönemini aşan bir etkiye sahip olan 2. Maarif Şûrası ve Şûra’da ele alınan ahlâk eğitimi meselesinin eğitim tarihi alan uzmanları tarafından çeşitli açılardan ele alınarak bilimsel ve akademik bir düzlemde tartışılması ve

değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Buradan hareketle, konu alanında uzman eğitim tarihçilerinin bir araya geldiği ilk bilimsel organizasyon olma özelliği taşıyan *Türk Eğitim Tarihi Çalıştay*'nda, 2. Maarif Şûrası ve Ahlâk Eğitimi konusu masaya yatırılmıştır.

Araştırma sunumlarının ve sunumlara dayalı müzakerelerin gerçekleştirildiği çalıştayın ikinci gününde, yuvarlak masa toplantıları şeklinde dizayn edilen dört farklı oturum gerçekleştirilmiştir. Oturumlarda “2. Maarif Şûrası ve Ahlâk Eğitimi” ana teması altında çalıştay gündemine özel olarak belirlenmiş ve incelemeye alınmış konular sunulmuş ve tartışılmıştır. Her bir oturumda konuşmacı olarak söz alan uzmanlar, dönemin birincil tarihi kaynaklarını temel almak ve güncel literatür bilgisiyle desteklemek suretiyle hazırladıkları özgün araştırmalarını sunmuşlardır. Söz konusu sunumların gerçekleştirilmesinin akabinde ele alınan konular müzakereye açılmıştır.

Çalıştayın ikinci gününün ilk oturumunda konuşmacı olarak söz alan **Dr. Eyüp CÜCÜK**; “2. Maarif Şûrası'nın Basına Yansıması / Aydın Kesimin Şûra Eleştirisi ve Desteği” başlıklı araştırmasını sunmuştur. 2. Maarif Şûrası'nda ele alınan ahlâk eğitimi konusuna dair dönemin aydınlarının görüşlerini, bakış açılarını, eleştirilerini kapsamlı bir şekilde ortaya koyan araştırmasında Cücük; aydın kesimin Şûra öncesinde, sırasında ve sonrasında ahlâk eğitimi ve Şûra'ya yönelik görüş ve değerlendirmelerini yansıttıkları yazıların niceliksel boyutundan hareketle, aydınlar arasında ahlâk ve ahlâk eğitimi konusunu kaleme almanın 1943 yılı boyunca bir furyaya dönüştüğünü ileri sürmüştür. Akabinde aydınların konuya dair görüşlerini bir araya getirerek veri temelli analitik bir değerlendirme sunmuştur. Cücük'ün araştırmasında öne çıkan bulgulara göre; aydınların hemfikir olduğu tek konu ahlâk eğitiminin önemidir. Şûra'ya övgü dolu methiyeler dizen aydınların yanı sıra Şûra'yı ciddi bir biçimde eleştiriye tabi tutan hatta Şûra'ya itimat etmeyen aydınlar da bulunmaktadır. Şûra sonunda yayımlanan ahlâk eğitimi raporunu eleştiren ve raporda eksik kalan noktaları vurgulayan aydınlar arasında Peyami Safa, İsmayıl H. Baltacıoğlu, Sadrettin C. Antel, Hilmi Z. Ülken, Hıfızrahman R. Öymen gibi Şûra'da üye olarak görev almış olan aydınlar da bulunmaktadır. Bireylere ve dolayısıyla topluma verilecek ahlâk eğitiminin içeriği ve bunun hangi yol ve yöntemlerle, nasıl gerçekleştirileceği konusunda aydınlar arasında farklı görüşler bulunmaktadır. Bazı aydınlar, ahlâk eğitiminin milli ve laik değerlere dayanması gerektiğini savunurken, bazıları ise tarihten, gelenekten güç alarak oluşturulmuş bir ahlâk anlayışını savunmuştur. Ayrıca, bazı aydınlar ahlâk eğitiminin disiplin ve itaate dayalı olması gerektiğini savunurken, bazıları ise bireysel özgürlük ve sorumluluk üzerine kurulu bir ahlâk anlayışını savunmuştur. Aydınlar, ahlâk eğitiminin hangi temeller üzerine kurulması ve ahlâk eğitiminin ilham kaynağının ne olması gerektiği konusunda kendi dünya görüşleri ve tecrübelerine dayanarak farklı görüşler öne sürmüştür. Bazı aydınlar ahlâk eğitimi vicdani ve bireysel bir mesele olarak ele alırken bazıları toplumsal bir sorumluluk alanı olarak ele almışlardır.

Cücük'ün, aydınların söylemleri üzerine yaptığı analizler, toplumun ahlâkî durumunun nitelendirilmesi hususunda aydınlar arasında farklı bakış açılarının var olduğunu göstermiştir. Bir grup aydın gençlikte ve toplumda ahlâkî ve sosyal bir buhranın olduğuna yönelik söylemlerle ahlâk ve ahlâk eğitimi konusuna yönelik görüşlerini yapılandırmışken diğer bir grup aydın ise bu söylemleri gerçekçi olmadığı yönünde eleştirmiştir. Öyle ki 2. Maarif Şûrası'nda yapılan bazı konuşmalarda veya daha öncesinde bazı aydınların ve politika üretici bürokratların söylemlerinde, gençlikte ahlâk buhranı gibi bir sorunun olmadığı, buna karşın görülen bazı olumsuzlukların ise dönemin ruhu ile siyasi, sosyal, ekonomik vs. konjonktürel atmosferinden kaynaklanan doğal unsurlar olduğu ifade edilmiştir. Cücük'e göre; ahlâkî ve içtimai buhran söylemlerindeki bu çeşitlilik aslında her bir aydının, ahlâkî sorunlara dair nitelendirmesini kendi penceresinden (siyasi, ideolojik, dini tutum ve değer yargıları ile toplumsal ahlâkî ilke ve normlara bakış açısı/inancı, kişisel yaşantıları vs. diğer öznel hususlar) ele almış olmasıyla ilgilidir. Bu nedenle, Cücük, ahlâkî sorunların varlığı veya yokluğu konusunda kesin ve gerçekçi bir yargıya varmanın zor olduğunu ve bu yöndeki tartışmaları, zamandan ve mekândan bağımsız bir şekilde toplumlarda süre gelen bir klişe olarak değerlendirmenin de mümkün olduğunu ifade etmiştir.

İlk oturumun müzakereciliğini üstlenen **Prof. Dr. Mustafa GÜNDÜZ**, ortaya konulan aydın görüşlerinin ağırlıklı olarak dönemin iktidar çevrelerinden hususi olarak –muhtemelen özel davet ile belirlenen isimlerden teşekkül ettiği için altını çizmiştir. Maarif Vekâletinin özel davetiyle Şûra'ya katılan kişilerin aksine, o dönemde farklı siyasi, sosyal ve kültürel kanatlarda düşünce sahibi aydın, gazeteci ya da düşünür kesimlerinin ise Şûra'ya davet edilmediği gibi, onların eleştirilerini, tekniklerini ya da genel değerlendirmelerini bile ifade edebilecekleri ortamların sınırlı olduğuna dikkat çekmiştir. 1940'lı yıllın siyasi ve ideolojik angajmanlarının yarattığı gerilim atmosferinde icra edilen bir Maarif Şûrası'nın büyük ölçüde tek yönlü olabileceği realitesine değinen Gündüz, en azından iki ya da üç farklı kesimin sesini duyurmadığını iddia etmiştir. Bildiri sunan Dr. Eyüp CÜCÜK'ün oldukça kapsamlı bir tarama yaptığını, 2. Maarif Şûrası'nın neredeyse bir “ahlâk şûrası” olarak adlandırılmasına sebep olacak düzeyde ilgili görmesinin ilginç olduğunu ve söz konusu eleştiri metinlerinin bütünlük içinde bir araya getirilerek yayımlanmasının alana ciddi katkı verici olacağını belirtmiştir.

Çalıştay katılımcılarının da sağladığı katkılar ve yapılan müzakere ve değerlendirmeler neticesinde, dönemin aydınlarının 2. Maarif Şûrası'na ve ahlâk eğitimine dair geniş bir yelpazede görüşler sunduğu

ve bu görüşlerin, dönemin aydınlarının eğitim ve ahlâk anlayışının anlaşılması için veriye dayalı perspektif zenginliği sağladığı, aydınların ahlâk anlayışına dair görüşlerinin öznel değerlendirmeler olduğunun göz ardı edilmemesi gerektiği vs. mülâhazalara yer verilmiştir.

Çalıştayın ikinci oturumunun konuşmacılarından **Doç. Dr. Ayşe AKSU**, “**2. Maarif Şûrası’nda Müfredat ve Müfredat Dışı Söylemler/Etkinlikler/Veriliş Kanalları**” başlıklı araştırması kapsamında elde ettiği bulgu ve değerlendirmeleri sunmuştur. Aksu’ya göre henüz yaraları taze olan Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı’nın getirdiği ağır süreçlerin sona ermediği, diğer yandan yeni bir siyasi ve toplumsal düzene geçişin sancılarını yaşayan Türkiye Cumhuriyeti’nin aydınlarını bir araya getiren 2. Maarif Şûrası, mevcut eğitim ve ahlâk meselelerine ayrılmıştır. Gelecek nesillerin inşası da belirlenecek olan bu yol haritasıyla mümkün olacaktır. Bu çerçevede Şûra’daki “İdealimiz Türk Çocuğu”, ve “Türk Ahlâkının Toplumsal ve Kişisel İlkeleri” başlıklarında alınan kararları gündeme taşıyan Aksu bunlardan hareketle yetiştirilmesi amaçlanan Türk çocuğunun “vatani, cumhuriyeti ve istiklalî koruyan, aileyi muhafaza eden, nihayet pratik ahlâka önem veren ve iş ilkesine riayetkâr eğitimden geçmiş” bir şahsiyet olduğunu ileri sürmüştür. Konuşmasının ikinci bölümünde 1924 yılı müfredatında yer alan Musâhabât-ı Ahlâkiye ve Malumat-ı Vataniye dersinin izini sürmüş, bu dersin 1926 sonrasında “Hayat Bilgisi” ve “Yurt Bilgisi” isimleriyle devam ettiğini, ancak muhtevasının güncellendiğini dile getirmiştir. Sunum esnasında Cumhuriyet öncesi ve sonrasında ilköğretim, ortaokul ve lise müfredatlarına dair kıyaslamalar yapan Aksu, adı geçen derslerde okutulan kitaplar ve içeriklerini de görsel olarak dinleyicilerle paylaşmıştır. Sonuç olarak müfredatlarda 1926 sonrası müfredatlarında din ve ahlâka yönelik müstakil derslerin kaldırıldığını, buna mukabil vatan sevgisinin, iyi vatandaş olmanın özelliklerinin, ayrıca âdab-ı muâşeret bilgilerinin Yurt Bilgisi dersi çatısı altında verildiğini sözlerine eklemiştir.

İkinci oturumda müzakereci rolüyle bulunan **Doç. Dr. Betül BATIR**, 1930’larda toplumda ahlâk anlayışının “ıffetli kadın” fenomeni üzerinden ilerlediği, buna karşılık 1943 Maarif Şûrası’nda ise ahlâkın kadın üzerinden değil birey, şahsiyet üzerinden ele alındığı tespitinde bulunmuştur. 2. Meşrutiyet Dönemi ile başlayan ancak Cumhuriyet Dönemi ile birlikte tam anlamıyla bir sisteme oturtulan vatandaşlık eğitimi (buna yönelik dersler ve ders kitapları) ile kadının toplumsal statüsünün de değişip dönüştüğüne dikkat çekmiştir.

**Doç. Dr. Gülşah ESER**, konuya dair müzakerelerinde, 1930-1940’lı yıllarda teorik eğitimin yanı sıra uygulamalı eğitimin ön plana alındığını, Cumhuriyet rejiminin eğitim programları aracılığıyla “iyi bir yurttaş nasıl yetiştirilir” konusu üzerine yoğunlaşarak ahlâk eğitimini oldukça önemseydiğini özellikle de Köy Enstitüleri örneğinden hareketle açıklamıştır.

**Prof. Dr. Yasemin TÜMER-ERDEM**, toplumsal bir mesele olarak ahlâk konusuna dair söylemlerin kadın üzerinden geliştirildiğini ifade etmiştir. Bunun yanı sıra Osmanlı’da Tanzimat Dönemi’nde modern kamu mekteplerinin açılışından günümüze kadarki süreçte uygulanan tüm programlarda ahlâk eğitimine belirli ölçülerde yer verildiğini ve ahlâk eğitiminin kamu eğitiminde her zaman önemsenen bir konu olduğunu belirtmiştir. Ancak bu durumun devrin-iktidarın ideolojisine göre değiştiğini, Osmanlı döneminde dini esaslı bir ahlâk eğitimi tasavvur ediliyorken Cumhuriyet döneminde ise dinden bağımsız bir ahlâk eğitiminin öne sürüldüğünü konuşmasına eklemiştir.

Çalıştayın üçüncü oturumunda **Dr. Öğr. Üyesi Vehbi BAYSAN**, “**2. Maarif Şûrası’nda İdeal Ahlâk Söylemi**” başlıklı sunumunu gerçekleştirmiştir. Sunumunda, 2. Maarif Şûrası ile kabul edilen Ahlâk Komisyonu Raporu’nun maddelerini ayrı ayrı ele alarak ideal ahlâk söylemi bağlamında analiz edip değerlendirmiştir. “İdeal ahlâk” söyleminin bir değerlendirmeden ibaret olduğuna dikkat çeken Baysan, Maarif Şûrası ile kabul edilen Ahlâk Raporu’nun yayımlandığı dönemin izlerini taşıyan bir Türkiye portresi olarak görülebileceğini belirtmiştir. Ayrıca Osmanlı döneminde modern eğitimde kullanılan “tedib ve terbiye” kavramlarının Cumhuriyet döneminde yerini “ahlâk” kavramına bıraktığına ve bu dönüşümün önemine dikkat çekmiştir. Baysan’ın analizlerine göre; Türk ahlâkının toplumsal ve kişisel ilkelerinin belirlendiği bu raporda, aslında, ahlâktan öte bir “Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı” profili çizilmiştir. Şekillendirilen vatandaş profiline karşılık devletin bireylere karşı görev ve sorumlulukları üzerinde durulmamıştır. Akabinde Şûra üyelerince laikliğin nasıl algılanıp sunulduğuna dikkat çeken Baysan, “din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması” şeklindeki kabul gören yaygın laiklik tanımlamasının aslında öyle olmadığını ve bunun tam anlamıyla Amerikan sekülerizmini işaret ettiğini öne sürerek laikliğin aslında “devletin dine yüzde yüz tahakkümü” olduğunu belirtmiştir. Baysan’ın üzerinde önemle durduğu ilgi çekici bir diğer konu ise; Şûra’daki Türk ahlâkına yönelik vurgunun yanı sıra onun muğlaklığıdır. Zira Türk ahlâkının sair ahlâk betimlemelerinden ne kadar farklı olduğu konusu Şûra boyunca açıklık kazanmamıştır. Bu bağlamda hem doğru hem önemli hem de derinmiş gibi görünen ama aslında bu etkiyi muğlaklığı sayesinde elde eden bir önerme olan “deepity” terimini referans alan Baysan; Türk ahlâkının muğlak bırakılmış olmasını bu kavramla açıklar.

Baysan’ın sunumu sonrasında Prof. Dr. Fatih DEMİREL, Doç. Dr. Mehmet GÜNDÜZ ve Doç. Dr. Taner ATMACA tarafından konu müzakereye açılmıştır. Bu çerçevede yapmış olduğu açıklamalarda

**Prof. Dr. Fatih DEMİREL**, Osmanlı'da Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinde ilk ve orta dereceli modern mekteplerde görülmeye başlayan ahlâk eğitimi anlayışında/arayışında din temelli bir referansın olduğunu belirtmiştir. Buna karşılık Cumhuriyet döneminde ise dini içerikten uzaklaşmaya başlanmış olup dinden soyutlanmış hatta tamamen toplum hayatında dinin çıkarıldığı bir ahlâk anlayışının oluşturulmaya çalışıldığını ifade etmiştir. İdeal Türk ahlâkının ve bu ahlâka uygun Türk vatandaşlığının oluşturulması anlamında 2. Maarif Şûrası'nın önemli bir işlevi yerine getirdiğini ifade etmiştir. Bu ifadelerin arkasından 2. Maarif Şûrası'nda gündeme gelen ahlâk eğitimi anlayışının temellerinin (din yerine) neye dayandığı; 2. Maarif Şûrası'nın, iktidarın 1930'lu yıllar boyunca ideal Türk vatandaşı oluşturma çabalarının başarılı olmadığı için toplandığını söylemenin mümkün olup olmadığı sorularını tartışmaya açmıştır.

**Doç. Dr. Mehmet GÜNDÜZ**, Baysan'ın ileri sürdüğü deepity kavramına atıfla, Türkiye'de laikliğin hiçbir hukuki metinde tanımlanmadığını, bu sebeple iktidar sahiplerince laikliğin anlamının her defasında yeniden öğretildiğini, laiklikteki güç sağlayıcı muğlaklığın iktidarı elinde tutan kişilere de güç sağladığını ifade etmiştir. Türkiye'de genellikle ülkenin ve/veya toplumun içinde bulunduğu kriz, ciddi bir savaş, yok olma endişesi vs. gibi önemli olayların ardından toplumsal bir vaka olarak ahlâkın gündeme geldiğini ifade etmiştir. Bu sebeple 2. Maarif Şûrası'nda ahlâk meselesinin ele alınmasının tesadüfi olmadığına dikkat çekmiştir. Toplumdaki ahlâkî çürümüşlük, ahlâkî yozlaşma konusunun bugün dahi bir sorun olarak ele alındığını söyleyen Gündüz, 2. Meşrutiyet döneminden itibaren izcilik eğitimi ile birlikte askeri ahlâk ve vatandaşlık ahlâkının verilmeye çalışıldığını ifade etmiştir. "Allah'ın gökyüzünde bırakılıp yeryüzünde laikliğin ortaya çıkışı" olarak yorumlanan içinde Allah'ın olmadığı bir ahlâk tasavvuruna geçişin yarattığı kriz ve ahlâkın temellendirilmesine yönelik sorunların sadece Türkiye'ye özgü olmadığını başka devlet ve kültürlerde de tartışılan hususlar olduğunu belirtmiştir.

**Doç. Dr. Taner ATMACA** ise 2. Maarif Şûrası'nın en önemli ifadesinin Hasan Âli Yücel'in "Ahlâkî eylemden ayırmak imkansızdır; inanılmayan ve yaşanılmayan bir ahlâk olmaz" şeklindeki ifadesi olduğunu belirterek bireyin ailede, okulda ve toplum içindeki ahlâkının bir olduğunu ileri sürmüştür. Öte yandan Şûra'nın ahlâk raporunda eğitimdeki sosyal etkinliklerin devlet kontrolünde gerçekleştirilmesi, toplumdaki ahlâkın devlet kontrolüne alınmasına yönelik maddelerle devletin kamusal alan üzerindeki tahakkümünün amaçlandığına dikkat çekmiştir. Atmaca; toplumun ideal ahlâk bağlamında şekillendirilmesi noktasında görev ve sorumluluğun toptancı bir mantıkla sadece "öğretmen"e yüklenmiş olmasını ise eleştirmiştir. Son olarak okul-toplum ilişkilerinin Şûra'da detaylı bir şekilde ele alınmasının oldukça önemli olduğunu vurgulamakla birlikte halkevleri aracılığıyla informal bir şekilde toplumsal ahlâkın endokrine edilme çabasına dikkat çekmiştir.

Çalıştayın dördüncü ve son oturumunda, **Prof. Dr. Filiz MEŞECİ-GIORGETTI** "Alman İş ve Ahlâk Eğitiminin 2. Maarif Şûrası'na Etkisi" başlıklı araştırmasını sunmuştur. Meşeci-Giorgetti, konuşmasında ilk olarak, Durkheim'in bireysellikten çok toplumsal hayatı ve vatana bağlılığı vurgulayan bir ahlâk eğitimi savunduğunu ifade ederek Erken Cumhuriyet döneminde, Türkiye'nin milli ahlâk eğitimi üzerinde Durkheim ve ondan etkilenen Ziya Gökalp'in düşüncelerinin ne denli büyük bir etki yaptığını ortaya koymuştur. Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne geçiş sürecinde eğitimdeki Alman etkisini reform pedagojisinin gelişimi bağlamında ele alan Meşeci-Giorgetti'ye göre; 19. yüzyıl ve 20. yüzyılın başında Avrupa ve ABD'de ortaya çıkan bireyci reform pedagojisini Almanya toplumsal bağlama çekerek uygulamıştır. Almanya'daki reform pedagojisi, Türkiye için örnek teşkil etmiştir. Reform pedagojisi, 2. Meşrutiyet Dönemi'nden itibaren Osmanlı'da da izlenmiş ve okullar programlarına ziraat, el işleri gibi dersler eklenmiştir. Aynı zamanda 2. Meşrutiyet Dönemi'nde müfredata vatandaşlık eğitimi eklenerek ahlâk eğitimi belirli bir çerçeveye içine alınmıştır. 1910'lardan itibaren özellikle Kerschensteiner'in iş okulu ve vatandaş yetiştirme bakış açısı önemli olmaya başlamıştır. Pestalozzi ve John Dewey'den etkilenen ve iş eğitimi alanındaki özgün çalışmalarıyla meşhur Kerschensteiner'in eserleri o dönemde Türkçeye çevrilmiş ve Erken Cumhuriyet Dönemi Türk eğitim sisteminin yapılanmasında ve dönemin eğitim bilimcileri arasında başat bir rol oynamıştır. İsmail Hakkı Tonguç, Kerschensteiner'in fikirlerinden etkilenmiştir.

1943 Maarif Şûrası'nda Hasan Âli Yücel'in açılış konuşmasının oldukça önemli olduğuna dikkat çeken Meşeci-Giorgetti, bu konuşmadaki ifadelerle devletin ahlâk eğitimi politikasının tam anlamıyla özetlendiğini, hatta Şûra'nın yapılmasına gerek kalmayacak ölçüde devletin ön gördüğü politikanın etraflica belirlenmiş olduğunu ileri sürmüştür. Yücel'in bu konuşmasındaki "Her Türk çocuğunun ödevi ve işi hakkında ileri fikir sahibi olması için el işlerine büyük değer verilmesi gerektiğine" yönelik söylemlerin, Alman iş okulu modelinin anahtar kelimelerinin neredeyse hepsini kapsadığı tespitinde bulunmuştur. Buna ek olarak Şûra'nın ahlâk komisyonunun çoğunlukla felsefe ve Alman pedagojisine hâkim kişilerden oluşmasının alınan kararlarda etkili olduğunu ifade etmiştir. Sonuç itibarıyla Şûra'da ele alınan ahlâk eğitimi ile ilgili kararlarda iş eğitiminin ve dolayısıyla Alman pedagoğ Kerschensteiner'in oldukça önemli bir etkisinin olduğunu vurgulamıştır.

Meşeci-Giorgetti'nin sunumunda paylaştığı bilgi ve değerlendirmeler Prof. Dr. Selahattin Turan ve Prof. Dr. Sümer Aktan'ın müzakereleri eşliğinde tartışmaya açılmıştır. **Prof. Dr. Sümer AKTAN**, iş okulu modelinin 20. yüzyılın ilk yarısında diğer devletlerde de oldukça popüler olduğunu; "kafa-kalp-el"

üçlüsünün bir araya getirilmesi ilkesiyle hareket eden Kerschensteiner'ın (tıpkı John Dewey gibi) hak ve kültür devletine atıfta bulunan bir sistem öne sürdüğünü belirtmiştir. Yücel'in Şûra'yı açılış konuşmasını "piyetist söylemle sekülerleşmiş bir söylem" olarak yorumlayan Aktan, iş-emek kavramlarının farklı düşünce akımlarındaki kökenlerinin ve bunun tarihsel değişim serüveninin dikkate alınması gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca dönemin aydınlarının ve devlet adamlarının Alman iş okulundan oldukça etkilenerek bunun Türkiye'de uygulanmasına öncülük ettiğine dair örnekler sunmuştur.

**Prof. Dr. Selahattin TURAN**, iyi bir entelektüel birikime ve eğitime sahip olan Cumhuriyet aydınlarının Durkheim gibi Batılı düşünürlerin fikirlerini çok iyi anlayıp değerlendirdiğini ve bunun neticesi olarak o dönemde dikkate değer bir birikim olduğunu belirtmiştir. Turan'a göre; Türk ahlâk prensiplerinin net olarak tanımlanmış olmasından hareketle 2. Maarif Şûrası, ülkenin eğitim politikasını saptama işi olarak önemli bir görevi üstlenmiştir. Çeşitli alanlarda millileşmenin ötesine geçerek topyekûn millî kültürün gelişimini savunan Hasan Âli Yücel, Türk eğitim tarihinin en önemli eğitim bakanlarından biridir. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e miras kalan irrasyonel insan tipinin nasıl rasyonel insan tipine dönüştürüleceği veya bu ikisinin nasıl birleştirileceği hususları üzerine önemli tartışmaların sürdürüldüğü erken Cumhuriyet dönemini eğitimde siyasallaşmanın tarihi bağlamında ele almak önemlidir. Turan, eğitimin modernleştirilerek sekülerleştirildiği ve araçsallaştırıldığı bu dönemi anlamak için Mustafa Kemal Atatürk ve İsmet İnönü ile birlikte başbakan, millî eğitim bakanı gibi eğitim politikalarının üretiminde etki sahibi üst düzey devlet adamlarının fikirlerinin doğru analiz edilmesi gerektiğine dikkat çekmiştir.

### Sonuç

Eğitimin tarihi, sosyal, felsefî ve kültürel temelleri alanında akademik dünyada daha derinlemesine çalışmalar yapılması ve yapılan çalışmaların ulusal ve uluslararası alanda yaygınlaştırılması yanında gerçekleştirilen tüm faaliyetlerin kamusal ortamlarla paylaşılması adına başlatılan Türk Eğitim Tarihi Çalıştaylarının ilki, yukarıda özetlendiği şekilde sona ermiştir. Bu bağlamda çalıştayda üzerinde önemle durulan birtakım konu başlıkları ve önerilerden hareketle sonuç yerine şu hususları ifade etmek mümkündür:

- 2. Maarif Şûrası'nda, Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitim ve ahlâk meselelerine odaklanılmış olup yeni nesillerin inşası için politika ve uygulamaya dönük bir yol haritası belirlenmeye çalışılmıştır. 2. Maarif Şûrası'na ve ahlâk eğitimine dair devrin gazete ve dergilerinde oldukça geniş bir yer tuttuğu görülen aydın görüşlerinin; dönemin eğitim ve ahlâk politikalarının anlaşılması için veriye dayalı müthiş bir perspektif zenginliği sağladığı aşikardır. Bununla birlikte, aydınların ahlâk anlayışına dair söz konusu görüşlerinin öznel değerlendirmeler olduğunun göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Öyle ki bir toplumda ahlâkî sorunların varlığı/yokluğu konusunda kesin, gerçekçi ve herkesin kabul edeceği genel geçer yargılara varmanın güç olduğunu bilerek bu yöndeki tartışmaları, zamandan ve mekândan bağımsız bir şekilde toplumlarda süre gelen bir klişe olarak değerlendirmek de mümkündür. Bu noktada söz konusu olguyu anlamak üzere yapılacak araştırmalarda tarihi veri kaynaklarının kapsam ve sınırlığının farkında olunarak hareket edilmesi gerektiği ifade edilebilir.
- Devrin-iktidarın ideolojisine göre ahlak eğitimi politikalarının da değiştiğini ifade etmek mümkündür. Osmanlı Devleti döneminde dini esaslı bir ahlâk eğitimi tasavvur ediliyorken Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ile birlikte dinden bağımsız bir ahlâk eğitimi anlayışının ortaya çıktığı görülmektedir. Bu doğrultuda öğretim programları incelendiğinde; din ve ahlâka yönelik müstakil derslerin programlardan peyderpey kaldırılmış olduğu buna mukabil vatan sevgisi, iyi vatandaş olmanın özellikleri, âdab-ı muâşeret bilgileri vs. bilgilere ise Yurt Bilgisi dersleri çatısı altında yer verildiği tespit edilebilir. Dolayısıyla yetiştirilmek istenen insan tipinin de buna uygun şekilde değişime dönüşüme uğradığı, 2. Maarif Şûrası'nın ise bu noktada önemli bir sorumluluğu yerine getirdiği söylenebilir.
- Tarihsel süreçte Türkiye'deki birtakım olay ve olguları anlayıp açıklayabilmek için devrin uluslararası konjonktürünü takip etmek, alanda işleyen/hâkim paradigmalardan-akımların farkında olmak gerekmektedir. Öyle ki Şûra'nın ahlâk komisyonunun çoğunlukla Alman felsefesi ve pedagojisine hâkim kişilerden oluşmasının Şûra'da alınan ahlâk eğitimi ile ilgili kararlarda etkili olduğu, daha özelde ise Alman iş eğitimi modelinin öncüsü Alman pedagog Kerschensteiner'ın oldukça önemli bir etkisinin olduğu ortaya konulmuştur.
- Söz konusu ulus ötesi/dış etkilerin yanı sıra eğitimin modernleştirilerek sekülerleştirildiği ve araçsallaştırıldığı erken Cumhuriyet dönemini daha iyi anlayıp doğru değerlendirebilmek için eğitim politikalarının üretiminde etki sahibi üst düzey devlet adamlarının fikir ve görüşlerinin doğru analiz edilmesi gerektiği belirtilmelidir.

Çalıştay sonunda program katılımcıları, bu faaliyetin periyodik halde devam ettirilmesi üzerinde hemfikir olurken, bir sonraki çalıştayın konusu, problem/leri ve gerçekleştirme önerilerinde bulunmuşlardır. Bunun

yanında program düzenleyicileri ve davetli misafirlerin üzerinde durduğu önemli hususlardan biri de, Türk eğitim tarihi alanı ve bu alanla yakından ilgili disiplinlere ait akademik araştırmaların düzenli olarak yayımlanabileceği platformların (akademik, yarı akademik ve popüler dergi, editöryal kitaplar, geniş katımlı toplantılar vb.) kısa sürede hayata geçirilmesi olmuştur. Keza, eğitimin tarihi, sosyal ve felsefi temelleri üzerine araştırma yapan ve yapmaya hevesli yeni adayların karşılaştıkları her türlü meselenin halledilmesi yolunda iş birliğinin, desteğin ve müzakerecinin canlı tutulması katılımcıların öncelikli taleplerinden biri olarak kayda geçmiştir. Netice itibarıyla, **Türk Eğitim Tarihi Platformu**'nun düzenlediği **Türk Eğitim Tarihi Çalıştayı**nın ilki söz konusu mütevazı birikim ile birlikte planlanan akademik çalışmaların ivedilikle hayata geçirilmesine yönelik temenniyle son bulmuştur.

### Etik Onay (Ethical Approval)

Bu çalışma, bilimsel bir toplantı etkinliğinin ardından sunulan bir tür tanıtım yazısı ve rapor mahiyeti taşıdığından ötürü etik kurul onayı gerektirmemektedir.

### Araştırmacıların Katkı Oranı (Contribution Rate Statement)

Bu çalışmaya her araştırmacı eşit oranda katkı sağlamıştır.

### Destek ve Teşekkür Beyanı (Acknowledgement)

Çalıştayı düzenleyicisi olan Türk Eğitim Tarihi Platformu; çalışmaya ev sahipliği yapan kurum İbn Haldun Üniversitesi ile çalışmaya katılarakengin bilgi ve deneyimlerini paylaşan tüm katılımcılara teşekkürlerini sunar.

### Çatışma Beyanı (Conflict of Interest)

Bu çalışmada herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

### Kaynakça/Reference

- Cüçük, E. & Doğan, A. (2018). Türkiye’de “eğitim tarihi” alanında hazırlanmış doktora tezlerinin incelenmesi. *Tarihî Peşinde*, 10(20), 139-176.
- Ergün, M. (2008). Cumhuriyet dönemi eğitim tarihi. *TALİD (Türk Eğitim Tarihi Sayısı)*, 6(12), 321-348, Bilim ve Sanat Vakfı Yayınları.
- Gündüz, M. (2018). Metodoloji, kavram ve konu kıskacında Türk eğitim tarihçiliği. *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 4(7), 118-130.
- Gündüz, M. (2019). *Eğitim tarihinin peşinde- Türkiye’de eğitim tarihçiliği ve güncel tetkikler*. Nobel Yayınları.
- Meşeci-Giorgetti, F. (2021). Ulusal ve uluslararası bağlamda eğitim tarihi: dernekler, konferanslar ve dergiler. 7. *Uluslararası Tarih Eğitimi Sempozyumu Bildiri Tam Metinleri*. 17-19 Eylül.
- Somel, S. A. (2010). Türkiye’de Abdülhamit dönemi eğitim tarihçiliğinin son otuz yılı (1980-2009): genel bir değerlendirme denemesi. Ed.: Ali Akyıldız, *Vefatının 90. Yılında II. Abdülhamit*, Küre Yayınları.
- Şahin, M. (2018). Türk eğitim tarihi tezleri üzerine bir bilanço denemesi. *XVIII. Türk Tarih Kongresi*, 1-5 Ekim 2018, 843-844.
- Şahin, M., Çetinoğlu, A. & Ayyaz, S. (2013). Türkiye’de öğretmen eğitiminin tarihçesi ile ilgili tezler üzerine bir değerlendirme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(27), 494-504.
- Uygun, S. (2012). Eğitim tarihi alanında yapılmış lisansüstü tezlerin analizi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(33), 263-282.
- Ünder, H. & Aslan, C. (2020). *Eğitimin felsefi, sosyal ve tarihi temelleri çalıştayı*. Üniversitesi Yayınları.



**EKLER**

**Ek-1. Çalıştay Kurulları**

**Çalıştay Düzenleme Kurulu**

Dr. Öğr. Üyesi Vehbi BAYSAN  
Prof. Dr. Mustafa GÜNDÜZ  
Prof. Dr. Filiz MEŞECİ GIORGETTI  
Doç. Dr. Ayşe AKSU  
Dr. Öğr. Üyesi Eyüp CÜCÜK

**ÇALIŞTAY BİLİM KURULU**

Mustafa GÜNDÜZ  
Vehbi BAYSAN  
Filiz MEŞECİ-GIORGETTI  
Ayşe AKSU  
Eyüp CÜCÜK  
Cemil ÖZTÜRK  
Fatih DEMİREL  
Selahattin TURAN  
Sümer AKTAN  
Betül BATIR  
Mehmet GÜNDÜZ  
Gülşah ESER  
Taner ATMACA  
Ahmet VURGUN  
Kurtuluş ÖZTÜRK

**Sekretarya**

Arş. Gör. Zeynep ÇAVUŞOĞLU  
Arş. Gör. Anıl OĞUZ

**Katılımcılar**

AKSU, Ayşe (Doç. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi)  
AKTAN, Sümer (Prof. Dr., Kastamonu Üniversitesi)  
ATMACA, Taner (Doç. Dr., Düzce Üniversitesi)  
BATIR, Betül (Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa)  
BAYSAN, Vehbi (Dr. Öğr. Üyesi, İbn Haldun Üniversitesi)  
BECERİKLİ, Sabri (Doç. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi)  
CANLI, Mustafa (Doktora öğrencisi, Eyüp Sultan Belediye)  
CÜCÜK, Eyüp (Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa)  
DEMİREL, Fatih (Prof. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi)  
DOĞRU, Mustafa (Doktora Öğrencisi, MEB)  
TÜMER-ERDEM, Yasemin (Prof. Dr., Marmara Üniversitesi)  
EYİĞÜN, MELEK (Dr., Milli Saraylar)  
ESER, Gülşah (Doç. Dr., Harran Üniversitesi)  
MEŞECİ-GIORGETTI, Filiz (Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa)  
GÜMÜŞ, Arife (Dr.)  
GÜNDÜZ, Mustafa (Prof. Dr., Yıldız Teknik İstanbul Üniversitesi)  
GÜNDÜZ, Mehmet (Doç. Dr., MEB Talim Terbiye Kurulu Üyesi)  
GÜRSOY, Özlem (Dr., MEB, Maçka Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi)  
KARABEKMEZ, Meryem (Dr.)  
KARATAŞ, İbrahim HAKAN, (Prof. Dr. İstanbul Medeniyet Üniversitesi)  
ÖNTAŞ, Turgay (Doç. Dr. Trakya Üniversitesi)  
ÖZTÜRK, Kurtuluş (Dr. Öğr. Üyesi, Marmara Üniversitesi)  
ŞİMŞEK, Ahmet (Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa)  
TOMBAK-İLHAN, Büşra (Dr. Öğr. Üyesi Yıldız Teknik Üniversitesi)  
TURAN, Selahattin (Prof. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi)  
VURGUN, Ahmet (Doç. Dr., Marmara Üniversitesi)

Ek-2. Çalıştay Afış

# Türk Eğitim Tarihi Çalıştayları I: II. Maarif Şûrası ve Ahlak Eğitimi

Ahlak eğitimi politikaları bağlamında Türk eğitim tarihinin önemli bir dönüm noktası olan II. Maarif Şûrası ve Ahlak Eğitimi konu edinen çalıştay, Türk Eğitim Tarihi Platformu tarafından İbn Haldun Üniversitesi Tarih Bölümünün ev sahipliğinde düzenlenecektir.

Tarih: 5-6 Haziran 2024

Yer: İbn Haldun Üniversitesi Süleymaniye Yerleşkesi, Salis Medresesi, İstanbul.

## İlk Gün:

Selamlama ve açılış konuşmalarıyla başlayacak olan çalıştayın ilk gününde, Türk Eğitim Tarihi Çalıştaylarının amaç ve kapsamı tanıtılacak ve gelecek vizyonu hakkında paylaşımda bulunulacaktır.

## İkinci Gün:

Yuvarlak masa toplantıları şeklinde dizayn edilen dört farklı grup çalışması gerçekleştirilecektir. Her bir oturumda "II. Maarif Şûrası ve Ahlak Eğitimi" teması altında ayrı konular müzakere edilecektir:

### 1. Grup: II. Maarif Şûrasının Basına Yansımaları / Aydın Kesimin Şûra Eleştirisi ve Desteği

Konuşmacı: Dr. Eyüp Cüçük  
(İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa)

Müzakereciler: Prof. Dr. Mustafa Gündüz  
(Yıldız Teknik Üniversitesi)  
Prof. Dr. Hasan Akgündüz  
(İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa)

09.45-11.15

### 2. Grup: Müfredat ve Müfredat Dışı Söylemler/Etkinlikler/Veriliş Kanalları

Konuşmacı: Dr. Ayşe Aksu  
(İstanbul Medeniyet Üniversitesi)

Müzakereciler: Doç. Dr. Gülşah Eser  
(Harran Üniversitesi)  
Doç. Dr. Betül Batır  
(İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa)

11.30-13.00

### 3. grup II. Maarif Şûrasında İdeal Ahlak Söylemi

Konuşmacı: Dr. Vehbi Baysan  
(İbn Haldun Üniversitesi)

Müzakereciler: Doç. Dr. Mehmet Gündüz  
(TTK Üyesi),  
Doç. Dr. Taner Atmaca (Düzce Üniversitesi),  
Prof. Dr. Fatih Demirel  
(Bursa Uludağ Üniversitesi)

14.00-15.15

### 4. Grup: Alman İş ve Ahlak Eğitiminin II. Maarif Şûrasına Etkisi

Konuşmacı: Prof. Dr. Filiz Meşeci-Giorgetti  
(İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa)

Müzakereciler: Prof. Dr. Selahattin Turan  
(Bursa Uludağ Üniversitesi),  
Doç. Dr. Sümer Aktan  
(Balıkesir Üniversitesi)

15.30-17.00

[www.turkegitimtarihi.org](http://www.turkegitimtarihi.org)